

Izer Boglárka: A kulturális közfoglalkoztatás jellemzői

1. Bevezetés

A kulturális közfoglalkoztatás, mint egy speciális foglalkoztatási forma, 2013-ban jelent meg a kulturális szféra egyik kiegészítő foglalkoztatási formájaként, amikor elindult a Nemzeti Művelődési Intézet koordinálásával a Kulturális Közfoglalkoztatási Program. Tanulmányomban a II. Kulturális Közfoglalkoztatási Programba belépő kulturális közfoglalkoztatottakat vizsgálom a következő jellemzők mentén: nemi megoszlás, iskolai végzettség, munkatapasztalat, motiváció, valamint előnyök és hátrányok.

Kutatásom elméleti keretében megvizsgálom a közfoglalkoztatással kapcsolatos fogalmakat, melyeket egykor és ma használtunk/használnak, és amelyek egymást váltották az időben kormányzattól függően. Ezek a fogalmak, mint a közhasznú munka, közmunka, közcélú munka napjainkban is megjelenik a szóhasználatban, de ma használatos fogalomként a közfoglalkoztatást használjuk ennek a foglalkoztatási formának a magyarázására. A fogalmak tisztázása mellett európai modelleket és hazai programokat tekintek át, amelyek a közfoglalkoztatással jellemezhetők, ilyen például a hazai 2009 és 2010 között megvalósuló „Út a munkához program”, amelynek alapjait az akkor még közcélú munkának nevezett foglalkoztatási forma nyújtotta.

Kutatásom empirikus részének középpontjában a II. Kulturális Közfoglalkoztatási Program (röviden Program) áll. A kulturális közfoglalkoztatottak jellemzőinek feltárását kérdőíves vizsgálattal végeztem, amelyben 2014. novemberéig a II. Programba belépő közfoglalkoztatottak (N=3681 fő) vettek részt. A kérdőív kérdéscsoportjainak összeállításakor hangsúlyos volt a kulturális közfoglalkoztatottak jellemzőit feltáró kérdések, valamint választ kapni arra a kérdésre, hogy a Kulturális Közfoglalkoztatási Program miben nyújt többet, mint a hagyományos közfoglalkoztatási programok.

2. Fogalmak és modellek a közfoglalkoztatás terén

Közfoglalkoztatási programok nemcsak hazánkban léteznek, hanem Európa számos országában, illetve Európán kívül is. A következőkben a teljesség igénye nélkül az Európában megvalósuló, kiemelkedő közfoglalkoztatási programokat mutatom be, illetve a hazai közfoglalkoztatás

kialakulását, amely összekapcsolható a közfoglalkoztatás fogalmi hátterének kialakulásával.

2.1. Európai modellek a közfoglalkoztatás terén

Az első közfoglalkoztatási programok az 1929-es Nagy Gazdasági Világválság után jelentek meg Európa és az Egyesült Államok szerte. A közfoglalkoztatás elnevezése és formája országonként eltérő lehet, de amelyben nagy hasonlóságot mutat, hogy az ebben résztvevő emberek valamilyen közfeladatot látnak el viszonylag rövid időn keresztül viszonylag kevés pénzért. A Nagy Gazdasági Világválság hatására a munkanélküliség megfékezésére például az Egyesült Államokban és Németországban is közmunkaprogramokat vezettek be, amely mind a két országban főként a polgári és katonai infrastruktúra fejlesztését célozta meg (Bagó 2013b). *„Ezeket a foglalkoztatási programokat ma már nem csak állami intézmények és önkormányzatok, hanem sok országban akár non-profit szervezetek, a szociális gazdaság vállalkozásai és for-profit vállalkozások is bonyolítják”* (Koltai 2013:27.). A többnyire alacsony fizetésért vállalt közfoglalkoztatási programok hasonlóságot mutatnak időtartamukat tekintve, mivel rövid, 3-12 hónap közötti időtartamról beszélhetünk esetükben. Többféle célt szolgálhatnak, de különböző lehet az is, hogy mire helyezik megvalósításukkor a hangsúlyt. Egy-egy közfoglalkoztatási program létrejöhet a szegénység enyhítésére, munkaszocializáció vagy munkaerő-piaci integráció céljából (Koltai 2013). Ezek a hangsúlyok időszakonként, politikánként, és országonként is eltérőek lehetnek.

A 2008-2009-es gazdasági válság után Európában kialakuló közfoglalkoztatási modellek/programok egyfajta jellemzője, hogy gyakorta élveznek egyfajta központi, azaz Európai Unió támogatást, mint például az Európai Szociális Alap (ESZA) támogatását. Így volt ez Lettországon, ahol a 2009-es évtől az Európai Szociális Alap és a Világbank támogatásával elindulhatott a WWS Válságkezelő Közmunka Program. A program során jövedelmet biztosítottak a munkanélküliek ellátási rendszeréből kiszorulóknak, illetve javították a munkához kapcsolódó készségeket, annak érdekében, hogy a leendő munkavállalók a későbbiekben sikeresebben tudjanak elhelyezkedni. A programban regisztrált álláskeresőkhöz vehettek részt, amelynek egyik fontos célja volt, hogy a közfoglalkoztatottak jelenléte ne szorítson ki munkahelyeket a közszférából (Koltai 2013).

Csehország egy másik példája annak, hogy közmunka programja jelentős támogatást kapott az Európai Szociális Alaptól, ezzel lehetőséget adva, hogy a válság után megnövekedett munkanélküliek köréből minél több ember részt vehessen a közmunkaprogramban.

Csehországban a 90-es évektől működik a Községi Munka Program, amelyben a résztvevők jellemzően fizikai munkát végeznek egy éves időtartamban. *„A legújabb jogszabályi változások megváltoztatták a program funkcióját. A közfoglalkoztatásban való részvétel visszautasítása az álláskeresőkhöz való kizáráshoz vezet”* (Koltai 2013:31.).

Görögországban két fajta válságenyhítő célzatú közfoglalkoztatási program jött létre, amelyek 2012-ben léptek működésbe. A közfoglalkoztatási programokon belül az egyik a helyi közösségek munkavállalását támogatta, míg a másik a közszféra szervezetein belüli foglalkoztatást irányozta elő. Míg Görögországban válságenyhítő céllal jöttek létre a közfoglalkoztatási programok, addig Horvátországban már a 2008-2009-es gazdasági válságot megelőzően, a 90-es években kialakult a közfoglalkoztatás rendszere. Az évek múlásával egyre több résztvevője lett a programnak, és ez a válság hatására sem volt másképp. A válságenyhítés helyett a cél inkább a munkamotiváció és a munka világához való kötődés fenntartása volt. A munkáltatók főként helyi önkormányzatok, de 2012-től már a turizmusban is megjelenik a közfoglalkoztatás (Koltai 2013).

Írország érdekessége a közfoglalkoztatás terén, hogy a programok egyfajta projektszerűséget öltenek, azaz egy-egy előre meghatározott projektben dolgoznak előre rögzített időtartamra. A közfoglalkoztatásnak vannak a szociális gazdaságban és a mezőgazdaságban is megjelenő közfoglalkoztatási programjai. A szociális gazdaságban vagy közösségi vállalkozások, vagy olyan hátrányos helyzetű közösségekben működő vállalkozások kapcsolódtak be a programba, amelyek szerződéses kapcsolatban vannak a helyi önkormányzattal vagy állami szervezettel (Koltai 2013).

Az európai gyakorlatok jól reprezentálják, hogy több országban megjelenik a közfoglalkoztatás, mint válságenyhítő foglalkoztatási forma, viszont olyan országok is vannak, ahol a foglalkoztatási nehézségeket próbálják ezzel a foglalkoztatási formával enyhíteni. Az európai minták alapján látható, hogy sok területen lehet a közfoglalkoztatással élni, mind az állami, mind a for-profit, mind a nonprofit szervezetek esetében. A közfoglalkoztatás a foglalkoztatás elterjedt eszköze, amelynek több tízéves előzményei vannak nem csak Európában, hanem hazánkban is.

2.2. A közfoglalkoztatás történeti előzményei Magyarországon

A közfoglalkoztatás a középkortól kezdve az újkoron át jelen van a társadalomban, mint a köz érdekét szolgáló munka, amelyet állami-önkormányzati felügyelet alatt meghatározott ideig és kötelező jelleggel végez a munkavállaló (Csoba 2010a). *„A közfoglalkoztatás mindig azokban a korszakokban kapott nagyobb hangsúlyt, melyekben a korábbi gazdasági és foglalkoztatási formák éppen átalakulóban voltak, s az átmenet ideje alatt keletkezett munkaerő-piaci kereslet-kínálati egyensúly, valamint az ennek következtében kialakult jövedelemhiány kikényszerítette a központi hatalom beavatkozását”* (Csoba 2010b:4). A mai magyarországi közfoglalkoztatási rendszer előzményeképpen már a XVIII-XIX. században megjelentek a korai közmunka vagy közfoglalkoztatási programoknak nevezhető kezdeményezések.

„A régmúltba vesző dologház, az ínségmunka és az első közmunkák rendszerének fő funkciója az volt, hogy az állam munkára szorítsa azokat, akiket dologtalannak, ingyenélőnek talált” (Kulinyi 2013:18.). Ez főként a XVIII-XIX. századra volt jellemző, ahol az emberek a létminimum bérösszegének megszerzéséért dolgoztak. A XX. század első felében már megjelent a korai közmunka, amelynek már nemcsak szociális és rendvédelmi célokat szántak, hanem értékteremtő funkciója is volt, úgy hogy közben teljesítménybérezést alkalmaztak. *„Az akkori gazdasági válsághelyzet idején a közmunka a foglalkoztatás bővítésének egyik eredményes formája volt”* (Kulinyi 2013:18.).

Az 1987-ben induló közhasznú foglalkoztatás a közfoglalkoztatás első formája volt, amely a rendszerváltás okozta társadalmi feszültségek, problémák kezelésére jelent meg. A közhasznú foglalkoztatás a településeknek lehetőséget adott, hogy a legnehezebb helyzetben élők számára munkát nyújtson (Csoba2010a). Az *„1987-ben induló, első közhasznú foglalkoztatás célja egyértelműen szociális jellegű volt, az „önhibáján kívül elhelyezkedni nem tudó személy alkalmazható”, vagyis az arra érdemesnek tartott szegények vehettek részt, igaz csak 2 hónapra”* (Csoba2010b tanulmányát idézi: Kulinyi 2013:18.). Törvényi szabályozásként az 1993. évi III. törvény egy máig is megmaradó és fontos szereplőt vont be a közfoglalkoztatásba, mégpedig a települési önkormányzatokat. Ezzel a szabályozással a munkanélküliek közfoglalkoztatásba bevonásának 50 százaléka az önkormányzatokat terhelte, de az anyagi hozzájárulás mellett színesebbé tette a közfoglalkoztatás palettáját. A közfoglalkoztatás e korai formájában még nem jelent meg sem képzési, sem munkaerő-piaci szolgáltatás támogatása, bár a szükségességét már

érzékeltek, mivel erősödött az az elképzelés, hogy a közfoglalkoztatás nem irányítja vissza a munkavállalót a nyílt munkaerőpiacra. Az 1996-ban megjelenő új szabályozás, amely a jövedelempótló támogatásra vonatkozott, erősítette az önkormányzatok érdekét a helyi közfoglalkoztatásban, mivel az új szabályozás legalább 90, majd 180 nap munkaviszony igazolásához kötötte a segélyezést. *„A helyi szegénység nagyrészt külső forrásból történő kezelése egyre inkább helyi érdeké vált”* (Kulinyi 2013:19.).

1996-ban megjelent a közfoglalkoztatás második előfutára a közmunka program. A közmunka programoknak a célja az volt, hogy a foglalkoztatáspolitikát élénkítse és az aktív foglalkoztatást erősítse a segélyezés helyett (Csoba, 2010b). Az 1996-ban újrainduló közmunkaprogramok tizennégy éven át az állami szezonális foglalkoztatás bázisát adták (árvízvédelem, katasztrófa elhárítás, közútfenntartás, vasútkarbantartás stb.). *„A közmunka átmeneti jövedelemszerzést segítő hatását leginkább a depressziós térségekben tudta hatásosan kifejteni a képzetlen férfiak körében”* (Kulinyi 2013:20.).

A közfoglalkoztatás utolsó, elődjének számító közcélú munka 1998-ban került bevezetésre, azonban csak 2001-től erősödött meg (Csoba 2010a). *„A 2000-es években belépett közcélú munka konstrukció kifejezetten a tartós és rossz szociális helyzetű, munkaképes korú, inaktív személyek aktivizálását célozta”* (Kulinyi 2013:20.). A közcélú munka során az önkormányzatoknak kellett foglalkoztatási lehetőséget biztosítaniuk, rendszeres szociális segélyben pedig csak a munkát elvállalók részesülhettek. 2000. május 1-től az 1999. CXXII. törvény jóvoltából az önkormányzatoknak kötelező feladatává vált a foglalkoztatás ellátása, a segélyezettek számára pedig az együttműködés vált ezzel kötelezővé, mivel a segélyezés további feltétele a munkavégzés lett (Csoba 2010b). *„Nem a munkaügyi központ döntött mérlegelési jogkörben a támogatásról, hanem az állami költségvetésben rögzített keret állt az önkormányzatok rendelkezésére. Ezen a kereten belül az önkormányzatok, illetve a közfoglalkoztatás szervezők a helyi viszonyokhoz igazíthatták a felkínálható státuszokat”* (Kulinyi 2013:20.). A közcélú munka rendszere lehetővé tehetette volna, hogy a munkaerőt visszavezesse az elsődleges munkaerőpiacra, de mivel csak a segélyezés motiválta az embereket a munkavégzésre, így maga a közcélú munka eszközrendszere volt az, amely a reintegrációt ellehetetlenítette (Kulinyi 2013).

2009. január 1-jén indult el az „Út a munkához (ÚMP) program”, amely átalakította a rendszeres szociális segélyezést, illetve bevezette a rendelkezésre állási támogatást (RÁT), amelyet arra az időtartamra lehetett igénybe venni, amíg az önkormányzat nem tudott biztosítani közfoglalkoztatást (Csoba 2010b). *„Az „Út a munkához program” a helyi társadalmi feszültségek enyhítését és a szociális kiadások visszafogását, segélyezés helyett a termelő munka támogatását is szolgálta volna”* (Scharle 2011 tanulmányát idézi Kulinyi 2013:21.). A program a foglalkoztatást kívánta növelni a segéllyel élők körében az aktív munkaerő-piaci eszközöket felhasználva, ezzel is a munkavégzést szorgalmazva a segély helyett. Továbbá célja volt a foglalkoztatást elősegítő és növelő programok támogatása, illetve a feketemunka és a tartós munkanélküliség csökkentése (Csoba 2010b). Az *„ÚMP valóban a legrosszabb munkavállalási esélyű tartós munkanélkülieket érte el, de a szervezési kapacitások hiánya miatt a munkalehetőségektől amúgy is távolabb eső, aprófalvakban élőket kevésbé sikerült bevonni”* (Scharle 2011:44.). 2009-ben szinte minden településen a tartós munkanélküliek több mint negyede hosszabb-rövidebb ideig részt vett a közcélú foglalkoztatásban, azonban Scharle (2011) megállapítása szerint, a közcélú foglalkoztatás törekvései hosszabb távon sem csökkentették a tartós munkanélküliséget.

„Magyarországon 2011. január 1-jétől megszűnt a munkanélkülieknek elsősorban a költségvetési szervezeteknél történő elhelyezkedést segítő, korábban működtetett közmunkaprogram, a közcélú munka, továbbá a közhasznú munkavégzés” (Bagó 2013a:4-5.). A Nemzeti Közfoglalkoztatási Programot 2011. január 1-től vezették be, amely az „Út a munkába programot” váltotta fel (Kulinyi 2013). „A Nemzeti Közfoglalkoztatási Program újabb változásokat hozott. A programok szabályozása egységesedett és a résztvevők létszáma nagymértékű növekedésnek indult” (Koltai 2013:36.). 2011-ben a Munkaerő-piaci Alap jóvoltából 64 milliárd forint összegű közfoglalkoztatási támogatás volt felhasználható. A hátrányos helyzetű álláskeresők számára a Nemzetgazdasági Minisztérium, majd a Belügyminisztérium biztosított munkalehetőséget. 2011-ben a közfoglalkoztatásra a rövid, 1-4 hónap időtartamú, napi 4 órás közfoglalkoztatás volt a jellemző, de 2012-ben már a Belügyminisztérium irányítása által a hosszabb, 2-12 hónapos, napi 6 órás munkaidejű közfoglalkoztatásra helyeződött a hangsúly (Bagó 2013a). A program meghatározott céljai a következők lettek: a közfoglalkoztatás jogi kereteinek megteremtése, az álláskeresők munkához juttatása, foglalkoztatás elősegítése, segélyezettek erőteljes leszorítása, a közfoglalkoztatás egységes rendszerének kialakítása. Az egységes rendszer kialakításához rövid (4 órás, 2-4 hónapos), illetve hosszabb időtartamú (6-8 órás, 6-8 hónapos) közfoglalkoztatást vezettek be. Megjelent még az országos közfoglalkoztatási program, amelyek fő célja az értékteremtő munka és jövedelem biztosítása, illetve a vállalkozások részére közvetített közfoglalkoztatottak után nyújtható bértámogatás, amelynek célkitűzése a nyílt, piaci munkába vezetés volt (Kulinyi 2013). A Nemzeti Közfoglalkoztatási Program kezdeti időszakában a munkaerőt a munkaügyi központok közvetítették minden foglalkoztató intézmény felé, azonban ez hosszas és speciális szakirányú felkészültséget igénylő folyamat volt. Gyakori volt, hogy az önkormányzatok és a fogadó intézmények felkészületlenek voltak, és nagy adminisztrációs terhet jelentett nekik ez az eljárás, így megmaradtak a csoportos kommunális munka szervezésénél, amelynek nem voltak meg az értékteremtő funkciói, és nem segítették a közfoglalkoztatásban részt vevőt a munka világába visszailleszkedni (Kulinyi 2013).

3. A kutatásról

A közfoglalkoztatás kialakulását meghatározó fogalmak és modellek áttekintése után a közfoglalkoztatás egy speciális formáját mutatom be kutatásomon keresztül. A II. Kulturális Közfoglalkoztatási Program 2014. szeptember és 2015. február között zajlott le, több mint kétezer partnerszervezet bevonásával, összesen 5086 fő kulturális közfoglalkoztatottnak biztosított teljes munkaidejű foglalkoztatást a kultúra és a művelődés területén. A II. Kulturális Közfoglalkoztatási Programot meghatározza a Závogyán Magdolna által a kulturális szférában bevezetett foglalkoztatási modell, amely lehetőséget teremt arra, hogy a humán erőforrás utánpótlással küzdő kulturális intézmények humán erőforrás bázisukat bővíteni tudják.

1. ábra: A foglalkoztatás lehetséges modellje a kulturális szférában

Forrás: saját készítés Závogyán 2014a alapján

Az ábrán látható foglalkoztatási modellben továbbra is meghatározó a főállású munkatársak stabil jelenléte és szakmai munkája. Mellettük azonban további három foglalkoztatási jogviszony erősödik meg. 2004-től, az Európai Unió pályázatok által megjelennek a projektben alkalmazott munkatársak, majd 2005-től, az Önkéntes Törvény hatására az önkéntesek. A negyedik foglalkoztatási formaként pedig 2013-tól a Kulturális Közfoglalkoztatási Program elindulásával a közfoglalkoztatás válik a kulturális szférában az előbb említett három foglalkoztatási forma mellett fontossá, így a négyféle foglalkoztatási forma egymás mellett él és kiegészíti egymást, ezzel is lehetőséget adva a kulturális intézményeknek a sokszínű humánerőforrás bázis kiépítéséhez (v.ö. Závogyán 2014).

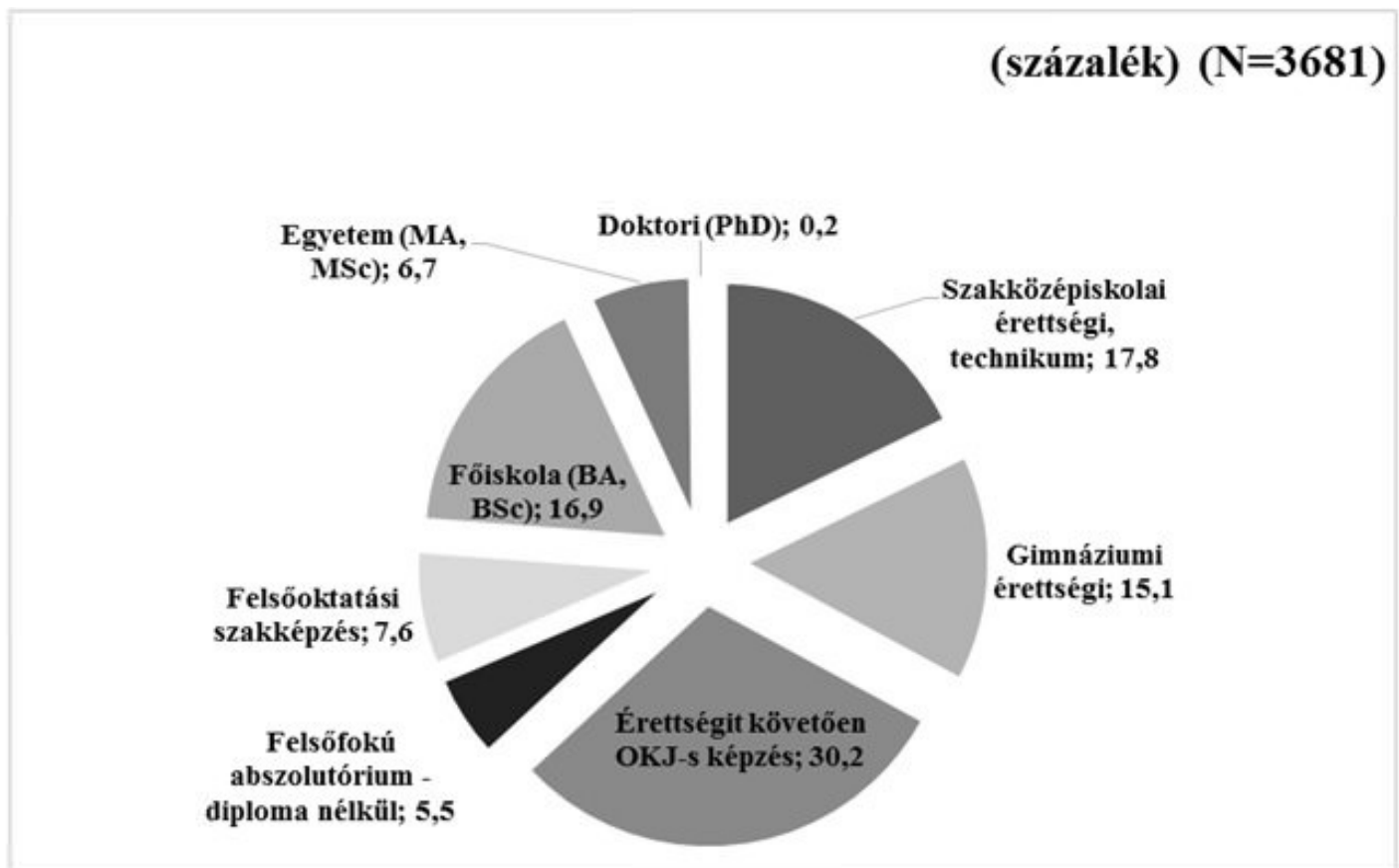
Kutatásomban a II. Programba 2014. novemberéig belépő kulturális közfoglalkoztatottakat vizsgáltam, akik 3681-en voltak. Ez a létszám nem a teljes II. Programban résztvevők létszáma, azaz 5086 fő, mivel nem minden hely került feltöltésre a vizsgált időszak alatt, illetve volt, aki a Program során el tudott helyezkedni főállásban, vagy foglalkoztatója kiléptette a Programból, mert munkájával nem voltak megelégedve. Mivel a vizsgálati időszakban a Programban ez tekinthető a közfoglalkoztatottak teljes létszámának, így a mintavételünk teljeskörű minden közfoglalkoztatottnak a Programban munkaköri kötelezettsége volt a kérdőív kitöltése. A Kulturális Közfoglalkoztatási Program jó példa arra, hogy a közfoglalkoztatás során nemcsak fizikai, de szellemi értéket létrehozó munka is történhet, amely kulturális területen nyújt munkát az érettségizettek és a diplomával rendelkezők számára. A programnak a fejlesztő ereje a közösségteremtésben jelenik meg igazán, ezzel is többet adva a hagyományos közfoglalkoztatási programoknál. A közösségteremtés, a hasznos és értékes munkavégzés hozzájárulhat ahhoz, hogy

a kulturális közfoglalkoztatásban dolgozó közfoglalkoztatottak képességei fejlődjenek, és önbecsülésük növekedjen, amelynek következtében sokkal magabiztosabban tudnak kilépni a nyílt munkaerőpiacra, és magasabb arányban tudnak elhelyezkedni a közfoglalkoztatási program alatt vagy végén (Nemzeti Művelődési Intézet 2014a). A kutatás módszerét kérdőíves vizsgálat alkotta, amelyet megelőzőtt a Nemzeti Művelődési Intézettel kötött felhasználó szerződés, amely szabályozta a Művelődési Intézet tulajdonában lévő adatbázis felhasználását. A kérdőív során kialakított kérdéscsoportok között hangsúlyosak voltak a kulturális közfoglalkoztatottak jellemzőit feltáró kérdések, valamint a Program értékét kimutató kérdések a kulturális közfoglalkoztatottak szerint. A kérdőív nyolc nagy egységből állt és összesen hatvan kérdést tartalmazott, azonban jelen tanulmányomban csak a kutatási témához szorosan kapcsolódó kérdéseket és az arra adott válaszokat elemeztem.

4. Kutatási eredmények

A Nemzeti Művelődési Intézet a II. Program elindulása előtt annak célját és belépési feltételeit a következőképpen határozta meg: a fogadó partner helyének és a közfoglalkoztatott lakóhelyének meg kell egyeznie, a belépő kulturális közfoglalkoztatottnak legalább érettségivel, valamint regisztrált álláskeresői státusszal kell rendelkeznie. A mintában szereplő kulturális közfoglalkoztatottak (N=3681 fő) jelenlegi lakóhelyük településtípusa szerint 46,6 százalékban községben, 33,4 százalékban városban, 16,5 százalékban megyeszékhelyen és mindösszesen 3,5 százalékban a fővárosban laknak a közfoglalkoztatottak, amely százalékos megoszlás nagy mértékben megegyezik a fogadó partner településtípusával (3 százalék alatti az eltérés). Ez azért is fontos, mert a Program célja és feltétele szerint a fogadó partner helyének és a közfoglalkoztatott lakóhelyének meg kell egyeznie, így ez a feltétel nagy arányban teljesült. A feltétel létjogosultságát jelenti, hogy ezáltal a helyben foglalkoztatást kívánták növelni, valamint a helyismeret jelentős szerepet játszik az elvégzendő feladatok között. Azonban megállapítható, hogy az I. Programhoz képest, ahol 47,1 százaléka a kulturális közfoglalkoztatottaknak községekben volt foglalkoztatva, addig ez a szám a II. Programban lecsökkent 42,8 százalékra, amely a kisközségek alacsony humán erőforrás bázissal rendelkező kulturális intézményeinek működését esetlegesen veszélyeztetik. Megyei megoszlás szerint a II. Programban legtöbben Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében vettek részt. Amennyiben a második Programban résztvevő közfoglalkoztatottak nemi megoszlását tekintve elmondható, hogy 75,6 százalékban nők, 24,4 százalékban pedig férfiak vesznek részt a programban. A közfoglalkoztatottak átlagéletkora 32,85 év, az OECD statisztikáinak életkori besorolását alapul véve (OECD 2014) a fiatal felnőtteknek számító 25 év alattiak részvételi aránya 28,9 százalék, a 25 és 49 éves felnőttek részvételi aránya 59 százalék, az ötven év felettieké pedig 11,1 százalék. A kulturális közfoglalkoztatásban megjelenik a 18 és 65 év közötti korosztály minden rétege, de a 25 és 49 év közötti felnőttek részvételi aránya a meghatározó, bár az átlagéletkor alapján közülük a fiatal felnőttek aránya a domináns. A Programba való belépés második feltétele a minimum érettségi vizsga megléte volt, de mindössze a minta 15,1 százaléka rendelkezik csak érettségivel. A résztvevő közfoglalkoztatottak legmagasabb befejezett iskolai végzettséget tekintve megállapíthatjuk, hogy többségében az érettségin túl más végzettséggel is rendelkeznek, közel 40 százaléka a kulturális közfoglalkoztatottaknak felsőfokú végzettséggel vagy az ahhoz közel álló abszolutóriummal rendelkezik.

2. ábra: A résztvevők legmagasabb befejezett iskolai végzettsége

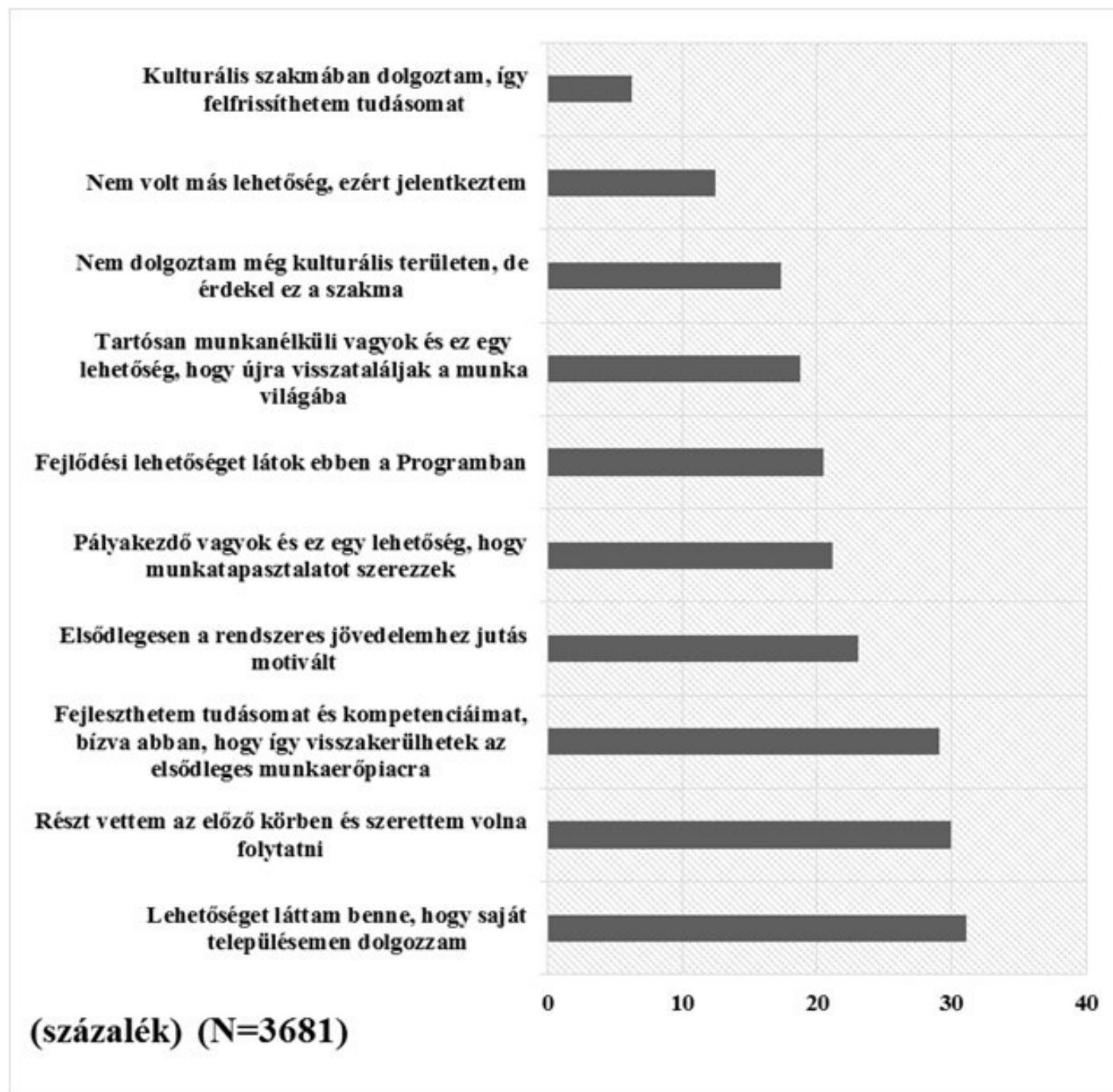

Forrás: saját készítés a Nemzeti Művelődési Intézet adatbázisa alapján (2014)

A Program humán erőforrás bázisáról végzettség tekintetében elmondható, hogy kifejezetten erős és jól kvalifikált szemben az általános közfoglalkoztatási programok végzettségi körképétől, ahol domináns az alacsony iskolai végzettség. A hagyományos közfoglalkoztatási programokat jól jellemzi a 2009-2010-ben megvalósuló Út a Munkához Program, amelynek célja a leghátrányosabb helyzetű kistérségeken élő alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők foglalkoztatása volt (Scharle 2011). A Programhoz való csatlakozás harmadik feltétele a regisztrált álláskeresői státusz volt. A résztvevő kulturális közfoglalkoztatottak 15,3 százaléka minimum 1 éve regisztrált álláskereső, azaz tartósan álláskereső, mivel a 2004. évi CXIII. törvény alapján tartósan álláskeresőnek számít az a személy, akit az állami foglalkoztatási szerv a START PLUSZ kártya - külön jogszabályban meghatározott módon történő - igénylésének időpontját megelőző 16 hónapon belül legalább 12 hónapig álláskeresőként nyilvántartott. A legrégebb óta tartósan álláskereső személynek több mint 8 éve nem volt bejelentett munkaviszonya. Elmondhatjuk azonban, hogy a II. Kulturális Közfoglalkoztatási Programban résztvevők közel 40 százaléka már az első Programban is részt vett, közülük 33,1 százalékban ugyanannál a partnerszervezetenél vannak továbbfoglalkoztatva. Ez az adat jól mutatja, hogy a közfoglalkoztatás teret ad a továbbfoglalkoztatásnak, amellyel a munkavállalóknak tartósan lehet munkaviszonyuk, ezzel is lehetőséget kapnak arra, hogy szellemi és szakmai képességeik fejlődjenek és mindkét szempontból aktív munkát végezzenek. Ez is erősíti a kulturális szférában Závogyán Magdolna (2014a) által bevezetett foglalkoztatási modellt, miszerint a közfoglalkoztatási láb folyamatos lehetőséget nyújt a munkavállalók bővítésére a kulturális intézményekben a főállású, a projektből alkalmazottak és az önkéntesek mellett.

Amennyiben a kulturális közfoglalkoztatottak jelentkezését vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy legnagyobb arányban – 31,1 százalékban – azért jelentkeztek a Programba, mert lehetőséget láttak benne, hogy a saját településükön dolgozzanak, illetve azért, mert már az előző körben is részt vettek, és szerették volna folytatni. A lokalitás fontosságát maga a Program is előtérbe helyezi, mivel egyik feltétele volt, hogy a közfoglalkoztatottak saját településükön végezzék munkájukat.

3. ábra: Jelentkezés okai a Kulturális Közfoglalkoztatási Programba

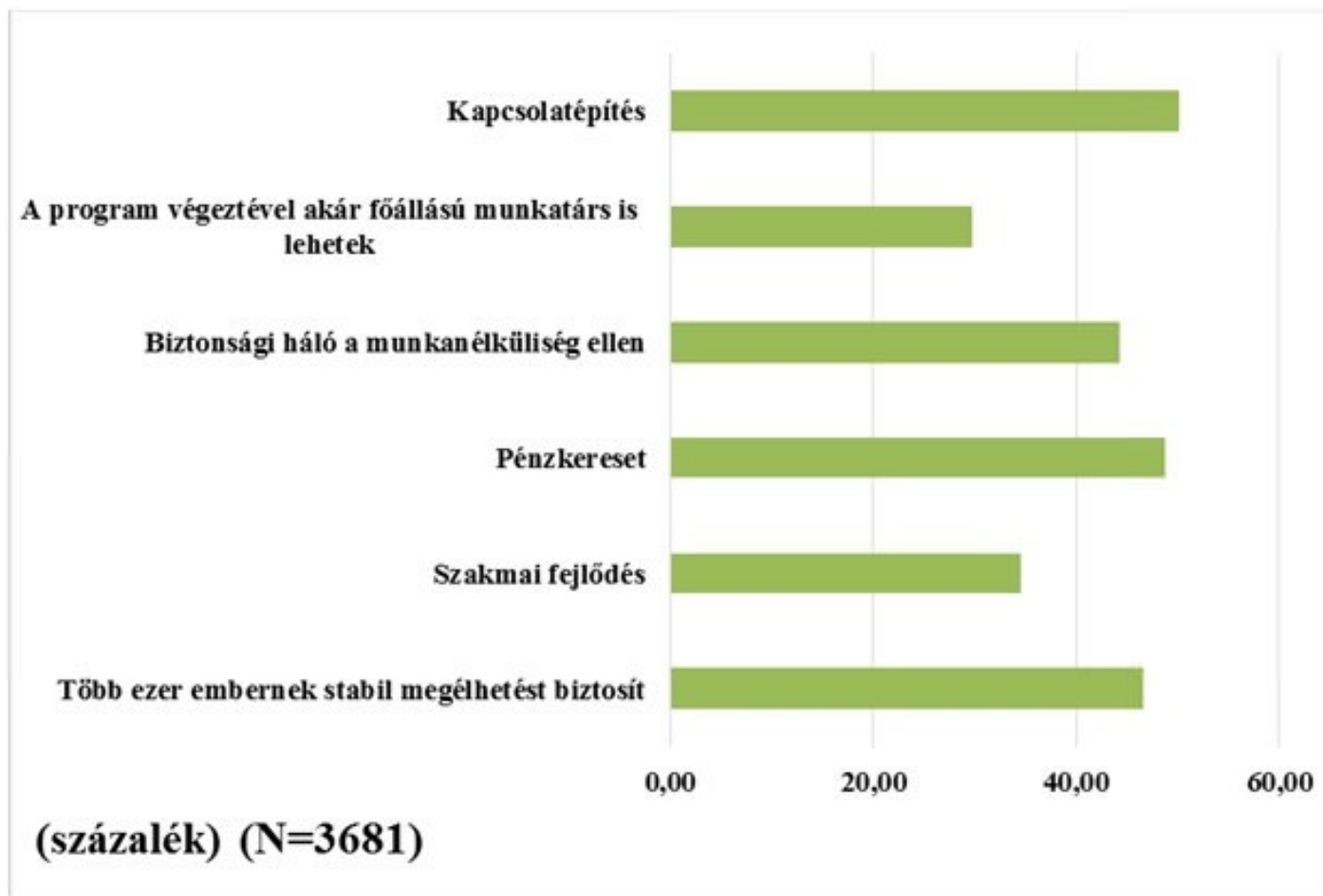

Forrás: saját készítés a Nemzeti Művelődési Intézet adatbázisa alapján (2014)

Magas százalékban jelent meg a válaszok között az az indok, hogy fejleszthetik tudásukat és kompetenciáikat, abban bízva, hogy így könnyebben visszakerülhetnek az elsődleges munkaerőpiacra. Ez a fajta motiváltság abból is fakadhat, hogy a Programban minimum érettségivel rendelkezők vesznek részt, akiknek magasabb fokú a tanulás és fejlődés utáni igényük.

A szakmai fejlődést a kulturális közfoglalkoztatottak a Program egyik előnyének tekintik, amely abból is fakadhat, hogy foglalkoztatásuk során nem fizikai munkát végeznek, hanem szellemi munkát, amely javítja szellemi és szakmai kompetenciáikat, készségeiket és magas arányú pályakezdőknek lehetőséget ad munkatapasztalat szerzésre, valamint munkához szükséges tudásuk, kompetenciáik fejlesztésére.

4. ábra: Mit tekint a Kulturális Közfoglalkoztatási Program előnyének?

Forrás: saját készítés a Nemzeti Művelődési Intézet adatbázisa alapján (2014)

A kulturális közfoglalkoztatottak több mint fele a kapcsolatépítést tekinti a legfontosabb előnynek, amelyet a Program nyújt. A résztvevők munkavégzésük során sok új emberrel tudnak kapcsolatot kialakítani, mivel gyakran kapnak olyan típusú feladatokat, hogy számukra ismeretlen emberekkel kell kapcsolatot kialakítani, illetve együttműködni. A kapcsolati háló bővítésével a közfoglalkoztatottak könnyebben tudnak visszakerülni az elsődleges munkaerőpiacra, de fontos tényező lehet a baráti kör bővülése is valamint az újbóli szociális közegbe való kerül is. Teljessé az életünket a társadalmi tőke folyamatos bővítésével tehetjük, amelybe beletartozik a közösségi védőháló, a kapcsolatrendszer kiépítése, a csoporthoz tartozás tudata. (v.ö. Bourdieu, 1998; Pusztai, 2004). Ennek a felnőttképzési és munkaerő-piaci értelmezésében igazolást nyert az a tény, hogy a társadalmi tőke segítségével könnyebben megélhetjük a foglalkoztatási kríziseket, és a munkaerő-piacon való folyamatos jelenlét is könnyebben elérhető (Juhász, 2006). A kulturális közfoglalkoztatottak előnynek tartják, hogy a Program több ezer ember számára megélhetést és egyfajta biztonsági hálót is nyújthat a munkanélküliség ellen, még akkor is ha a

közfoglalkoztatottak bérezése jóval alacsonyabb, mint egy főállású munkatársnak.

5. Összegzés

A kulturális közfoglalkoztatást ma Magyarországon egyaránt illetik pozitív és negatív jelzőkkel. Van, aki lehetőséget lát benne, de óva int állandóvá válásától, van, aki pedig a kulturális szféra főállású munkatársainak alacsony bérezésű helyettesét látja a kulturális közfoglalkoztatottakban. A kulturális közfoglalkoztatás a *Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat* (2014a) meghatározása alapján, akárcsak a hagyományos közfoglalkoztatás is csak átmeneti foglalkoztatási forma, míg a munkavállaló vissza nem talál az aktív munkaerő-piacra.

A kulturális közfoglalkoztatás hátrányának tekinthetjük, hogy ideiglenes foglalkoztatást biztosít viszonylag alacsony bérezésért az abban részt vevőknek. Kihat az adott terület dolgozó főállású munkatársak bérezésére, valamint előfordul az is, hogy nincs valós piaci kereslet rá, ebből kifolyólag pedig esetenként látszatmunkát is végezhetnek a kulturális közfoglalkoztatottak.

Azonban a Kulturális Közfoglalkoztatási Program előnyének tekinthetjük azt, hogy esélyt nyújthat az elsődleges munkaerőpiacra való visszakerüléshez, akár a kapcsolatai háló bővülésével, akár a szakmai és szellemi fejlődés nyújtott lehetőségek kiaknázásával. Amennyiben a 2015. februárjában lezáródott II. Program elhelyezkedési arányait vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a Programban résztvevő összesen 5086 fő kulturális közfoglalkoztatott közül 12% volt, aki az elsődleges munkaerőpiacon el tudott helyezkedni. Ez alátámasztja, hogy a Program előnye és egyben célja is, hogy a benne résztvevőket a munkaerőpiacra visszavezesse, ezzel is növelve a főfoglalkoztatásúak számát. Pályakezdő vagy hosszú idő óta álláskereső személy esetében segíthet a munkaszocializációban, valamint munkatapasztalat szerzésben. A kulturális közfoglalkoztatottak a munkavégzés során fejleszthetik szakmai és szellemi képességeiket, az adott kulturális intézménynek pedig segítség lehet a közfoglalkoztatottak foglalkoztatása a humán erőforrás hiányok mérséklésében. Nem utolsósorban, a Programban való részvétel megélhetést biztosít több ezer embernek, ezáltal egyfajta biztonsági hálót adva a munkanélküliség ellen.

Felhasznált szakirodalom

BAGÓ, József (2013a): A közfoglalkoztatás célja és szabályozása. *Munkaügyi Szemle*, **57**. 1. szám 4-5. old.

BAGÓ, József (2013b): A közfoglalkoztatás mértéke. *Munkaügyi Szemle*, 57. 2. szám 86-87. old.

BOURDIEU, Pierre (1986): *Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke*. In: Angelusz Róbert (szerk.): A társadalmi rétegződés komponensei. Új Mandátum, Budapest, 156-177. old.

CSOBA, Judit (2010a): "Segély helyett munka." A közfoglalkoztatás formái és sajátosságai. *Szociológiai Szemle*, **20**. 1. szám 26-51. old.

CSOBA, Judit (2010b): A közfoglalkoztatás régi-új rendszere. Útközben az "Út a munkához" programban. *Esély: társadalom- és szociálpolitikai folyóirat*, **21**. 1. szám 4-24. old.

JUHÁSZ, Erika (2006): A XX. század kihívása: a munkanélküliség. In: Balipap Ferenc (szerk.): Az illegitim andragógusképzés megtemetője, In memoriam Durkó Mátyás (1926-2005). Magyar Művelődési Intézet, Budapest, 128-136. old.

KOLTAI, Luca (2013): A közfoglalkoztatás szerepe válság idején az európai országokban. [Munkaügyi Szemle](#), **57.** 1. szám 27-38. old.

KULINYI, Márton (2013): A közfoglalkoztatás változó céljai. [Munkaügyi Szemle](#), **57.** 1. szám 17-26. old.

OECD (2014): Education at a Glance 2014, OECD indicators. Elérhető: <http://www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf>, letöltés ideje: 2014.12.15. 16.18. h.

SCHARLE, Ágota (2011, szerk.): A közcélú foglalkoztatás kibővülésének célzottsága, igénybevétele és hatása a tartós munkanélküliségre azaz: Út a munkához program értékelése 2010-2011. Budapest Intézet – Hétfa Elemző Központ, Budapest.

ZÁVOGYÁN, Magdolna (2014a): A kulturális közfoglalkoztatás. Előadás. Debrecen, Debreceni Egyetem, 2014. 04. 25.